

Nowości książkowe z zakresu historii medycyny

(Bibliografia selektywna)

W latach 1974–1980 w ówczesnym „Archiwum Historii Medycyny” funkcjonował osobny dział „Polska bibliografia bieżąca historii medycyny”, doskonale prowadzony przez Mariannę Jedlińską (w pierwszym roku wspólnie z Jadwigą Majewską-Tronowicz), w którym odnotowywano druki zwarte i artykuły publikowane w pismach periodycznych. Z niewyjaśnionych przez ówczesną redakcję czasopisma przyczyn ta niezwykle przydatna badaczom aktywność wygasła.

Po kilkudziesięcioletniej przerwie Redakcja „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” postanowiła częściowo dział ten reaktywować – w formie uproszczonej bibliografii selektywnej, ograniczonej do pozycji książkowych. Wykazy tytułów nie pretendują do kompletności; zainteresowany tym obszarem publikacji czytelnik sięgnąć może dodatkowo np. do „Przewodnika Bibliograficznego” lub katalogów bibliotecznych i wydawniczych.

Przyjęto zasadę uwzględniania wydawnictw, które ukazały się od 2025 r. Odnosne zapisy w alfabetycznym porządku podają kolejno nazwisko i imię autora (autorów), autora przekładu w przypadku pozycji wydanej pierwotnie w języku obcym, nazwę wydawnictwa i miejsce wydania książki oraz ISBN. Poniższe zestawienie obejmuje wybrane pozycje książkowe wydane w 2025 r. i w pierwszym półroczu 2026 r.; pominięto w nim tytuły recenzowane w naszym czasopiśmie. Wymienione tytuły opatrzone dodatkowo krótkimi informacjami o ich zawartości, a niektóre także o autorze (autorach).

Pozostaje żywić nadzieję, iż ta reaktywacja spotka się z aprobatą czytelników i autorów. Najbliższy czas oceni raczej przyświecające powyższej inicjatywie i jej przydatność dla publikacji historyczno-medycznych, ogłaszanych nie tylko w naszym czasopiśmie.

2025

1. Baum Ewa i wsp., *Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu z perspektywy półwiecza*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Poznań 2025. ISBN 978-83-7597-487-4.

Obszerny i bogato ilustrowany kronikarski zapis dziejów tego Wydziału, jego osiągnięć naukowych i dydaktycznych.

2. Beaupré Jadwiga, *Dzienniki 1913–1945*, t. 1, Fundacja Ośrodka KARTA, Warszawa 2025. ISBN 978-83-67820-48-6.

Dzienniki krakowskiej lekarki ginekolożki Jadwigi Beaupré (1902–1984) z I połowy XX w.

3. Horodecka Izabella, *Konspiratorka z ulicy Walecznych. Wspomnienia z okupacji niemieckiej 1939–1945*, Fundacja Ośrodka KARTA, Warszawa 2025. ISBN 978-83-67820-33-2.

Wspomnienia sanitariuszki PCK Izabelli Horodeckiej (1908–2010) z okresu II wojny światowej, obejmujące głównie udział w kampanii wrześniowej, konspiracji w szeregach Armii Krajowej i w powstaniu warszawskim.

4. Korewa Aleksander, *Mój żywot lekarski*, przedm. i oprac. Iwona Janicka, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2025. ISBN 978-83-8206-719-4.

Pamiętnik XIX-wiecznego wileńskiego lekarza Aleksandra Korewy (1806–1874), zupełnie dziś zapomnianego; ważne źródło nie tylko do dziejów medycyny, ale także do historii dawnych polskich kresów.

5. Łyś Grzegorz, *Przystanek Tworki. Historia pewnego szpitala*, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2025. ISBN 978-83-8387-871-3.

Zarys dziejów szpitala specjalistycznego założonego w 1891 r., zasłużonego dla polskiej psychiatrii.

6. Małłek-Grabowska Małgorzata, Małłek Janusz, Paluchowski Piotr, *Różne oblicza medycyny (zarazy, melanchole, okulistyka i lekarze)*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2025, *Studia i Szkice z Historii Medycyny*. ISBN 978-83-231-6172-1.

Zbiór kilkunastu prac dotyczących wybranych zagadnień z dziejów okulistyki, epidemiologii i chorób zakaźnych, ale także lekarskiej działalności Mikołaja Kopernika.

7. Matyja Anna, *Psychiatria w Polsce. Nieznane historie*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2025. ISBN 978-83-240-6418-2.

Opracowanie, w którym przywołano nieznane szerzej fakty, wydarzenia i postacie zasłużone dla polskiej psychiatrii oraz zaniechane obecnie metody terapii.

8. Niebelski Eugeniusz, *Polscy lekarze i medycy na Syberii. Zesłańcy 1863*, Wydawnictwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II: Polska Akademia Nauk Oddział w Lublinie, Lublin 2025. ISBN 978-83-66647-80-0.

Monograficzne, doskonale podbudowane źródłowo opracowanie słownikowe, w którym wspomniano polskich lekarzy, farmaceutów i medyków, zesłanych na Syberię po powstaniu styczniowym. Przynosi wiele biogramów pominiętych w *Słowniku biograficznym lekarzy polskich XIX wieku* Piotra Szarejki.

9. Nierzwicki Krzysztof, Monika Kubiak, Liliana Lewandowska, *Akademia Medyczna w Bydgoszczy Collegium Medicum UMK. 1984–2024*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2025. ISBN 978-83-231-6080-9.

Kronikarski zapis 40-letnich dziejów bydgoskiej medycyny akademickiej.

10. Perl Gisella, *Byłam lekarką w Auschwitz*, przeł. Maciej Jacek Klich, Wydawnictwo Zohar, Kraków 2025. ISBN 978-83-977441-0-3.

Wspomnienia Giselli Perl (1907–1988), ginekolożki węgierskiej pochodzenia żydowskiego, z pobytu i pracy w obozie w Auschwitz II – Birkenau w 1944 r.

11. Przybylska Emilia i wsp., *Najcenniejsze ze zbiorów Głównej Biblioteki Lekarskiej*, Główna Biblioteka Lekarska, Warszawa 2025. ISBN brak (!).

Bogato ilustrowane wydanie albumowe, prezentujące najcenniejsze pozycje ze zbiorów Głównej Biblioteki Lekarskiej w Warszawie.

12. Steger Florian, *Medycyna antyczna*, przeł. zespół, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2025. ISBN 978-83-233-5358-4.

Zarys dziejów medycyny antycznej. Autorem jest wybitny badacz tych zagadnień, niemiecki historyk, etyk medycyny i filolog klasyczny.

13. Supady Jerzy, *Medycyna w Europie w XIX wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2025. ISBN 978-83-8331-844-8.

Zwięzły zarys dziejów wybranych dziedzin i specjalności medycyny XIX-wiecznej, jej rozwoju i najważniejszych osiągnięć, z przypomnieniem postaci najwybitniejszych badaczy, ale i mniej znanych lekarzy praktyków. Pozycja przeznaczona głównie dla studentów medycyny.

14. Szczęsny Wojciech, *Drugie wykłady z medycyny*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2025, *Studia i Szkice z Historii Medycyny*. ISBN 978-83-231-6320-6.

Zbiór wykładów na wybrane tematy z dziejów medycyny.

15. Ujwary Maria, *Stanisław Krauze (1902–1977), farmaceuta, bromatolog, społecznik*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Ignatianum, Kraków 2025. ISBN 978-83-7164-684-3.

Monografia poświęcona wybitnemu polskiemu farmaceucie i bromatologowi, twórcy polskiej szkoły bromatologicznej.

16. Waclawik Anna, Ciesielska Maria, *Fleck. Ocalony przez naukę*, Wydawnictwo Agora, Warszawa 2025. ISBN 978-83-830-207-7.

Monografia dotycząca życia, pracy i osiągnięć naukowych Ludwika Flecka (1896–1961), polskiego bakteriologa i mikrobiologa pochodzenia żydowskiego, zajmującego się także filozofią medycyny.

17. Waszyński Eugeniusz, *Akuszerya. Blaski klęsk i nadzieje triumfów*, Miejska Biblioteka Publiczna im. Stanisława Grochowiaka, Leszno 2025. ISBN 978-83-61681-70-0.

Zarys dziejów położnictwa. Autorem jest najwybitniejszy polski badacz historii tej specjalności medycznej, nestor ginekologów polskich (ur. 1929).

18. Wright Jennifer, *Co nas (nie) zabije. Największe plagi w historii ludzkości*, przeł. Maciej Miłkowski, wyd. 2,

Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2025. ISBN 978-83-68576-80-1.

Popularnonaukowy zarys przebiegu największych epidemii w historii i ocena ich wpływu na rozwój cywilizacji.

19. Zaleski Karol, *Pamiętnik z czasu wojny europejskiej 1914 r. pisany dorywczo przez dr. Karola Zaleskiego lekarza w Sanoku*, Muzeum Historyczne, Sanok 2025. ISBN 978-83-60380-55-0.

Kronikarski zapis wydarzeń z początków I wojny światowej. Autorem jest prowincjonalny galicyjski lekarz, żyjący w latach 1856–1941.

2026

1. Cieliczko Paweł, *Doktor Poznańskiego Czerwca. Opowieść biograficzna o Józefie Granatowiczu*, Wydawnictwo Druga Strona Poznania, Poznań 2026. ISBN 978-83-961690-9-9.

Zarys biografii doktora Józefa Granatowicza (1891–1978), chirurga i dyrektora poznańskiego Szpitala im. Franciszka Raszei, niezwykle zasłużonego w niesieniu pomocy rannym podczas wypadków poznańskich w czerwcu 1956 r., szukanowanego za tę działalność przez UB.

2. Czornyj Max, *Śmierciologia*, Wydawnictwo Filia, Poznań 2026. ISBN 978-83-8441-051-6.

Bardzo interesujące, wieloaspektowe (medyczne, kulturowe, artystyczne, filozoficzne, kryminologiczne itd.) przedstawienie wszechobecnego fenomenu śmierci.

3. Killian Hans, *Chirurg na wojnie (zapiski z piekła frontu wschodniego)*, przeł. Władysław Jeżewski, Wydawnictwo Znak Horyzont, Kraków 2026. ISBN 978-843-8427-505-4.

Wspomnienia Hansa Killiana (1892–1982), niemieckiego chirurga wojskowego, ze służby w szeregach Wehrmachtu na froncie wschodnim w latach 1941–1943.

4. Krawczenko W[łodzimierz] S[iemionowicz], *Przez trzy oceany. Wspomnienia lekarza o marszu przez oceany podczas wojny rosyjsko-japońskiej 1904–1905 r.*, przeł. Ryszard Jędrusik, wyd. 2, Fundacja Historia.pl, Gdańsk 2026. ISBN 978-83-68796-36-0.

Wspomnienia Włodzimierza Siemionowicza Krawczenki (1873–1927), lekarza floty rosyjskiej, ze służby podczas wojny rosyjsko-japońskiej.

5. von Lehndorff Hans, *Wspomnienia z Prus Wschodnich*, przeł. Małgorzata Lubert, posłowie Robert Traba, Fundacja Ośrodka KARTA, Warszawa 2026. ISBN 978-83-67820-49-3.

Wspomnienia Hansa von Lehndorffa (1910–1987), niemieckiego lekarza z Prus Wschodnich z lat 30. i 40. XX w.

6. *Lekarskie pokolenia. Historia z pamiętników prof. Jana Chrzanowskiego i prof. Witolda Chrzanowskiego*, Księży Młyn Dom Wydawniczy, Łódź 2026. ISBN 978-83-7729-830-5.

Dwa bogato ilustrowane pamiętniki łódzkich profesorów medycyny (ojca i syna) – fizjatri Jana Chrzanowskiego (1892–1982) i nefrologa Witolda Chrzanowskiego (ur. 1933); rodzaj rodzinnej sagi.

7. Ładoń Monika, *Wyczerpane. Kobiety i choroby*, Wydawnictwo słowo/obraz terytoria, Warszawa 2026. ISBN 978-83-79-083-107.

Rozważania (w ujęciu feministycznym) na temat kobiecych narracji literackich, najczęściej autopatograficznych.

8. Moros Peña Manuel, *Lekarze Hitlera. Medycyna w służbie zła*, przeł. Joanna Kowalczyk, wyd. 4, Wydawnictwo RM, Warszawa 2026. ISBN 978-83-8400-058-8.

Monograficzne opracowanie szeroko pojętego funkcjonowania medycyny w III Rzeszy i jej wykorzystywania do celów politycznych, militarnych, represyjnych, eksterminacyjnych i pseudonaukowych.

9. Olczak-Ronikier Joanna, *Korczak. Próba biografii*, wyd. 2, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2026. ISBN 978-83-8449-006-8.

„Próba biografii” – ale bardzo udana – znanego warszawskiego pediatry, pedagoga i literata, Janusza Korczaka (1878–1942).

10. Popieła Tadeusz, *W rozmowie o medycynie i życiu ze Stefanem Ciepłym*, Wydawnictwo Vis-à-Vis Etiuda, Kraków 2026. ISBN 978-83-799-590-3.

Wywiad-rzeka z wybitnym krakowskim profesorem chirurgii (ur. 1933) i lewicowym działaczem politycznym (członkiem KC PZPR). Świadection człowieka nauki – jego wieloletniego uwikłania w system, którego absurdów i decydentów nie akceptował. Choć niejednokrotnie poddawał je ostrej krytyce, tkwił w tym systemie do końca.

11. *Pozytywiści i choroby*, red. Tadeusz Bujnicki, Ireneusz Gielata, Agnieszka Kuniczak, Wydawnictwo słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2026. ISBN 978-83-8325-244-5.

Zbiór kilkunastu prac poświęconych problemom zdrowotnym Henryka Sienkiewicza, jego bliskich i motywom medycznym w jego twórczości, a także wątkom maladycznym w tekstach współczesnych pisarzowi (m.in. Michała Bałuckiego, Władysława Biegańskiego, Elizy Orzeszkowej i Józefa Ignacego Kraszewskiego).

12. Wojtalik Michał, *Kardiostory. Życie na ostrym kursie*, Stowarzyszenie Nasze Serce, Poznań 2026. ISBN 978-83-980202-0-6.

Bogato ilustrowane, bardzo osobiste wspomnienia wybitnego poznańskiego kardiochirurga dziecięcego, profesora Michała Wojtalika (ur. 1951).

13. Zbiorowe (Kania Zofia i inni), *Pamiętniki lekarzy z konkursu ZUS wyróżnione w konkursie zorganizowanym przez ZUS w 1936 roku*, Oficyna Wydawnicza Mireki, [Warszawa] 2026. ISBN 978-83-67820-49-3.

Reedycja zbioru dziewięciu pamiętników lekarzy praktyków, które zostały nadesłane i wyróżnione w konkursie zorganizowanym w 1936 r. przez ZUS (pierwsze wydanie w 1939 r.).

Włodzimierz Witczak